

Administrativní oblast standardizace

Termín začlenění ČR do NATO se nezadržitelně blíží. Dosavadní průběh našeho přibližování k Alianci jako by vytvářel dojem snadného postupu a výhod z toho vyplývajících. Měli bychom si ale více všimnout povinností, které nás po začlenění budou očekávat.

* * *

Tímto odstavcem začíná článek, zveřejněný v časopise Vojenské rozhledy 4/98 pod názvem „Standardizace v rezortu MO“. Jeho záměrem bylo přiblížit čtenářům otázku standardizace ze všeobecného hlediska a poskytnout širší informace o problematice, která má velmi důležité místo nejen v rezortu MO, ale i v rámci ČR. Následující článek se již zabývá konkrétněji jednou ze tří oblastí standardizace, a to administrativní, jak je uvedeno v jeho názvu.

Hlavním předmětem zájmu je terminologie, která se aplikuje v operační a výzbrojné technické oblasti standardizace. Přesné vymezení pojmů a jejich obsahu je základem pro vzájemné porozumění, a tím i společnou činnost v mírových i válečných operacích.

Takto uvádím svůj příspěvek k důležité oblasti standardizace. Není to sice nic nového, a přesto každý z nás má jistě problémy s překlady a chápáním definic, výrazů, pojmů, termínů, slov nebo jak je budeme nazývat.

Oddělení pro koordinaci standardizace MO (OdKS) se snaží realizovat svoje poslání i urychlenými překlady základních standardizačních dokumentů. Naše filozofie spočívá v tom, raději mít co nejdříve k dispozici použitelný dokument, než provádět dlouhodobé zpracovávání a připomínkování. Nepochybuji, že jsme se při překladech publikací AAP-15 (zkratky) a AAP-3 (tvorba STANAG a AP) dopustili chyb, ale kladně lze hodnotit, že se již mohou využívat.

Vojenská terminologie má svoje opodstatnění a je potřebné ji dodržovat. Řada překladů je prováděna pracovníky mnohých institucí, jejichž znalosti z oblasti vojenství jsou různorodé. Jaký je potom výsledek, si můžeme ukázat na několika příkladech (viz tab.).

Některé nepřesné překlady vycházejí i z nepochopení podstaty problému. Např. slovo „sniper“ se v literatuře překládá jako „ostřelovač“. Poslání této vojenské funkce je velice kruté - totiž „odstřelovat“ lidi. Myslivci používají pojem „odstřel vysoké zvěře“. Jejich cílem je likvidace nadpočetných stavů a ne nějaké „ostřelování“, což je spíše způsob nahánění strachu, či vyjádření záporných střeleckých schopností.

Je smutné, když se v dokumentu, vydaném institucí rezortu MO objeví: Amnesty International = mezinárodní amnestie. Přitom se jedná o mezinárodní organizaci na ochranu lidských práv. V tomto případě se spíše jedná o nechuf ke spolupráci nebo o obavy ze snížení zásluh. Na negativním výsledku to však nic nemění.

Uvedl jsem několik náhodně vybraných pojmů z přeložených publikací NATO (AAP-6, AAP-19) a jiné literatury. Cílem není někoho zesměšňovat nebo kritizovat, ale ukázat na konkrétních příkladech, že terminologie, zejména vojenská, musí být ujednocena, stejně chápána a používána. Jinak bychom si přestali rozumět.

Anglický název	Vojenský překlad	Civilní „překlad“
acoustic intelligence	akustický (zvukoměrný) průzkum	akustická inteligence
actual ground zero	reálné epicentrum	skutečný bod nula
air controller	řídící letového provozu	letecký pilot
barrier	zátaras	překážka
base fuze	dnový zapalovač	spodní roznětka
close air support	přímá letecká podpora	blízká letecká podpora
live exercise	cvičení s vojsky	živé cvičení
drone	bezpilotní prostředek	vozidlo bez vnitřního ovládání
forward air controller	předsunutý letecký návodčí	přední pilot
taxiway	pojízďecí dráha na letišti	cesta pro taxi
naval gun fire	pálebná podpora námořního dělostřelectva	námořní kulometná palba

Nejde ani tak o to, abychom se dívali dozadu a konstatovali problémy. Raději se podívejme na to, co by bylo vhodné udělat pro zkvalitnění situace v oblasti terminologie.

Především bychom měli přeložit publikace, obsahující základní pojmy a jejich definice jak všeobecné, tak odborné. Jsou označeny převážně zkratkou AAP (Allied Administration Publication), případně začínají písmenem A, další písmena jsou podle odborností. Zatím jsou k dispozici překlady AAP-15 (zkratky), AAP-6 (základní pojmy a definice), AAP-19 (ženijní vojsko), AAP-21 (OPZHN). Nevylučuji, že existují i další.

Potřebný by byl i překlad dalších publikací, jako jsou AAP-16 (oblast personální), ADatP-2 (automatizované zpracování dat), ACodP-1 (kodifikace), AMedP-13 (zdravotnictví), ARMP-7, 23, 24 (logistika), AAP-28, 33 (letectvo). Přehled všech publikací je uveden v dokumentu NATO pod označením AAP-4. Až na základě těchto překladů by bylo vhodné vytvářet nějaké vlastní slovníky. Nejde však pouze o překlady v dané odbornosti. Je potřebné, aby tyto překlady byly všeobecně dostupné v celém rezortu MO a byl o nich přehled.

Pro všechny příslušníky rezortu MO však platí, že základním terminologickým dokumentem je AAP-6 (Výkladový slovník pojmů a definic s vojenským významem, používaných v NATO). Od něho se pak odvíjí ostatní výkladové slovníky.

ZÁSADY

Překlady a vytváření pomůcek by se měly řídit některými zásadami. Jejich realizace by usnadnila práci s nimi. V dalším se pokusím některé uvést.

Druhy slovníků

Charakterizoval bych takové čtyři základní druhy:

1. Slovník zkratk
2. Slovník pojmů a definic
3. Slovník hesel
4. Slovník slangů

Pro naši práci by bylo vhodné tyto čtyři druhy zachovat a nesměšovat je. Dost obtížně se pracuje s malým slovníkem, vydaným letos v AVIS, kde jsou společně uváděny výrazy bodů 1, 3 a 4. Stejně tak je uváděna vojenská terminologie v angličtině v časopise TOP (Tlumočení a překlady). Čtenář z toho nabude dojmu, že ve vojenské angličtině se používají jen slangové výrazy. Nejsem proti nim, ale ponechat je odděleně.

Formát

Po stránce formální by slovníky měly být upraveny stejně, aby se s nimi lépe pracovalo. Úprava by mohla být následující:

Poř. č.	Anglický text	Český překlad	Pozn.
5	OBSERVATION POST	Stanoviště, ze kterého se provádí pozorování	AAP-6

Takto jsou zpracovávány překlady zkratk AAP-15 a výkladového slovníku AAP-6 a jsou dostatečně přehledné.

Pořadové číslo je vhodné pro výměnu údajů mezi účastníky (např. telefonem), velká písmena zjednoduší hledání (při A-Č velká písmena anglická, při Č-A velká písmena česká a uvést je tučně). Francouzské ekvivalenty by mohly být uvedeny zvlášť (bohužel, znalosti francouzštiny nejsou nijak rozsáhlé). Z dosavadních zkušeností je patrné, že překladatelé zatím kopírovali formát publikací NATO, kde obsah není uveden zrovna přehledně (viz originál AAP-6).

Počítačové zpracování

Kromě textu by měl být překlad k dispozici v elektronické podobě. Dosavadní překlady OdKS byly zpracovávány v textovém procesoru WORD, druh písma TIMES NEW ROMAN CE, velikost 10, řádkování jednoduché, formát-odstavec 0 0 před 6 0, zarovnání vlevo, u pořadových čísel zarovnání doprostřed.

Tímto uspořádáním se dosáhne přehlednosti a nebude se plýtvat místem. Rovněž je vhodné pracovat v EXCELU.

Překlad

Respektovat pravidla českého pravopisu a češtinu všeobecně, včetně českého slovosledu. Netrvat za každou cenu na tom, že překlad musí být doslovný (tzn. pokud má angličtina v pojmu dvě slova, tak český překlad musí mít také dvě slova). Překlad opisem může být mnohem výstižnější. Dále dodržovat používání vojenské terminologie, důsledně posuzovat práci civilních překladatelů. Připomínkové řízení se neprovádí pro vyvolávání nepřátelství, ale pro zdokonalení výsledného dokumentu. Je potřebné mít pochopení pro vzájemné porozumění. Prosazení vlastního názoru je sice možné, ale není vždy přínosem.

Vyvstává rovněž jiná otázka. Překlady dokumentů jsou zatím prováděny nekoordinovaně, a tak se stane, že se vynakládají finanční prostředky na překlady

dokumentů, jejichž verze již není aktuální nebo se stejný dokument překládá na více pracovištích. A tak v důsledku lokálních zájmů dochází ke značnému plýtvání.

Řešení tohoto problému se připravuje zavedením **správců standardizačních oborů, norem** a důslednější koordinací procesu standardizace.

Citlivě je potřebné pracovat s pojmy, jako jsou „national“ a „support“. V češtině se obvykle národní nepoužívá, není tedy přínosem často je používat.

Překlad slova „support“ nemusí být jen podpora, pro češtinu je někdy bližší a přijatelnější zabezpečení. Něco podobného můžeme nalézt i v němčině, kde lze „Kampfunterstützung“ přeložit jako podpora boje a „Einsatzunterstützung“ jako zabezpečení zasazení nebo ve francouzštině, kde „l'appui de feu“ lze přeložit jako palebná podpora a „soutien“ jako zabezpečení.

Vyskytuje se řada dalších pojmů, jako je „position“. V řadě publikací se jednoznačně překládá jako „pozice“. A tak se dočteme o pozici letadla nebo dělostřelectva. Dříve se v naší vojenské terminologii uváděla poloha letadla nebo postavení dělostřelectva. Určitě je tento překlad výstižnější.

Dalším kritickým slovem je „operation“. Opět se používá jednoznačný překlad „operace“. Česká vojenská terminologie však používá i slovo „činnost“ a slovo „operace“ se používá spíše ve vztahu ke společnému působení více druhů vojsk pod jedním velením ke splnění společného cíle. Při překladech by se toto mělo brát v úvahu.

Slovo „mission“ se v televizním seriálu JAG uvádí jako „mise“. Můžeme tedy zaslechnout slova o plnění letecké „mise“. Pro vojenskou terminologii je spíše výstižnější „plnění letového úkolu“. Mise by se měla používat v jiné souvislosti.

Celá plejáda nepřesných překladů je v jinak pěkné publikaci „Dějiny námořní pěchoty USA“. Jako příklad uvádím „ostřelovač“, „dělostřelecký prapor“, „obojživelný traktor“ a další.

Dostáváme se však do situace, kdy se znalosti angličtiny prezentují za každou cenu, i vytvářením novotvarů (spíše českých hrůzotvarů). Naše vojenská terminologie nebyla špatná ani v době, kdy převládajícím jazykem nebyla angličtina. Proč si tedy vymýšlet doslovné překlady typu „podcíl“, „podpodstavec“?

Značná pozornost se terminologii věnuje v NATO. Vždyť je součástí jedné ze tří oblastí standardizace. **Hlavním požadavkem je přispět ke zvýšení interoperability a vzájemného porozumění.** Zejména se jedná o ty oblasti, kde se bude realizovat spolupráce, jako jsou mírové operace, mnohonárodní síly, velitelské struktury, spojovací a informační systémy. Včas je potřebné reagovat na změny v pojmech a jejich chápání, které přináší zavádění nových technologií, způsobů činnosti i materiálových prvků.

* * *

Oddělení pro koordinaci standardizace MO je hlavním orgánem pro řešení otázek terminologie jako součástí administrativní standardizace. Náplň svojí práce realizuje stanovením zásad pro její přebírání, upravování, využívání a přizpůsobování na podmínky rezortu MO. Vzhledem k tomu, že se jako první instance zabývá dokumenty NATO, pracuje s terminologií z všeobecného hlediska. Provádí rovněž překlady základních dokumentů. Svojí činností vytváří základ, ze kterého by se mělo vycházet pro další práci v oblasti standardizace terminologie.

Pro naplnění svého poslání je však potřebná spolupráce a koordinace se všemi složkami, které se nějakým způsobem terminologií zabývají. OdKS je vždy ochotno spolupracovat a nabízí spolupráci všem zájemcům.

Odborné terminologické slovníky je možné zpracovávat vlastními silami, nebudou potřebné ani dodatečné finanční náklady. Vždyť mnoho odborníků prošlo kurzy anglického jazyka jak doma, tak v zahraničí. V této oblasti by mohli uplatnit nabyté znalosti.

Vojenská terminologie bude existovat bez ohledu na všelijaké reorganizační změny a musí mít svoje místo v rezortu MO.

Stále se zmiňujete o koncepci. Ta ale nevyřeší například nezbytnou restrukturalizaci některých podniků, bez níž nelze hovořit o jejich konkurenceschopnosti.

Zřejmě narážíte na skutečnost, kdy na začátku devadesátých let postihla obranný průmysl na celém světě recese. Pentagon tehdy položil americkým zbrojovkám nůž na krk s tím, že buď se zbaví přebytečných kapacit, nebo od nich nic nekoupí. Díky tomu byly USA první, kdo se z recese vzpamatoval. To může být snad podnět k diskusi, nicméně v této chvíli je koncepce jedna z priorit. Teprve tehdy, až bude schválena, navážeme standardní vztahy s představiteli obranného průmyslu. K některým projektům se budeme vracet, některé nastavíme trochu jinak. Kromě toho spolupracujeme s ekonomickým náměstkem na ustavení Národního úřadu pro vyzbrojování, což je instituce zcela běžná ve státech NATO. Tento orgán bude mít přímou vazbu na armádu, ale také na Institut pro strategická studia. Ten byl bohužel před několika lety zrušen a nyní ho chceme obnovit.

*Z rozhovoru s náměstkem ministra obrany PhDr. Petrem Taxem,
Hospodářské noviny 4. 12. 1998.*